

A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár „Zsidó családkutatás” című konferenciája

Helyszín: Goldmark terem, Dohány utca 2., Budapest, 1075

Időpont: 2017. február 12.

PROGRAM

Drelyó Ágnes, ELTE Hebraisztika, doktori hallgató: Eladott zsinagógák - felbomló zsidó közösség történetek

- politikai változások

A II. világháború előtt a zsidóság 80%-a vidéken élt és főként ortodox vallású volt. Ez az arány a világháborút követően lényegesen megváltozott, a zsidó lakosság 2/3 Budapesten élt. A háború utáni kivándorlások tovább csökkentették a létszámot. Az országban maradt 103 ezer zsidóból 93 ezer a neológ vallást követte.

- asszimiláció, disszimiláció

A kommunista párt előtérbe kerülésével fokozatosan államosították a magántulajdonokat. 1948-ban a 100 főnél többet foglalkoztató cégek kerültek az állam kezébe. Érthető módon a zsidók szimpatizáltak kezdetben az új hatalommal, hiszen jogi biztonságot, kompenzálást kaptak. A neológ, ortodox és status-quo irányzatokat a hatalom egyesítette, hiszen így az Egyházügyi Hivatalnak egyszerűbb lett a dolga az ellenőrzéssel. Megnyitottak a zsidó polgárok számára a továbbtanulási lehetőségek. A kommunista rendszerrel szimpatizálókból többen politikusok lettek, az AVH-hoz kerültek. Sokan a lehetőséget kihasználva Izraelbe alijáztak. A visszamaradt zsidóság fokozatosan asszimilálódott.

- gazdasági érdekek a zsinagógák eladásánál, felejtés nemtörődömség

1947-ben a rabbik kezdeményezték a zsinagógák eladását. Az eladásokhoz kellett az Egyházügyi Hivatal hozzájárulása. Ezt a műveletet közöny, érdektelenség kísérte. Az állam érdeke a zsidó emlékek, a romos, vagy használaton kívüli zsinagógák eltüntetése volt az ateizmus jegyében. A zsidó vallási előírások szerint, ha van akár egy zsidó is, aki a zsinagógát látogatni kívánja akkor az épület nem adható el. Megszűnés esetén a frigyládát el kell ásní. Eladás utáni befolyt összeget szakrális, kulturális célokra kell fordítani. Az eladott zsinagógák után csak a bevétel kb. 30 % került kulturális célokra felhasználásra, a többi pénznek nyoma veszett. Általában vidéki üzemekhez, tszcs-hez kerültek, ahol igyekeztek az épületben még az eredeti használatnak a nyomait is megsemmisíteni. Jó példa az akkori állapotokra, hogy a MIOK (Magyar Izraeliták Országos Képviselete) akkori vezetője Sós Endre (a rendszer kiszolgálója) egy év alatt csak elérte, hogy a gyöngyösi zsinagóga is eladásra kerüljön az ott élő zsidó közösség akarata ellenére. A Rumbach Sebestyén utcai zsinagógát 1980-ban adták el. 1945-ben még 1189 imahely volt az országban, ebből mára 249 maradt. Ebből is csupán 10-20 %-ban maradtak fent az eredetiek.

- Saját kutatások

A kutatásai során a legfőbb problémát a hiányos anyagok jelentették. A levéltárakban eltérő mértékben maradtak kutatható anyagok és ezek feldolgozása is levéltáranként különböző szintű. Van ahol feldolgozták az anyagot, de volt olyan levéltár, ahol nejlonzacsakóban kapta kézhez az anyagot. A MIOK jegyzőkönyvek segítettek a kutatását, de sok adás-vételi szerződés hiányzik.

Volt olyan hely, ahol az eladott zsinagógával kapcsolatos teljes anyag hiánytalanul megvolt, csak valaki az adás-vételi szerződést kivette a mappából.

Vándor Károly, Hungarian Roots - Magyar zsidó családkutatás: Elveszett "kincsek" és rokonok nyomában - mit tegyünk, ha úgy tűnik, falba ütköztünk.

Számomra ez az előadás volt a nap fénypontja. Vándor Károly úr (Karesz) számos előadást tartott itthon és külföldön is. Az IAJGS évi konferenciáinak <http://www.iajgs.org/blog/about/about-iajgs/> visszatérő előadója, egyben egy professzionális zsidó családok kutatására orientálódott cég alapítója és vezetője. <http://www.hungarianroots.com/hu/>.

A zsidó anyakönyvek vezetése rendezett formában 1885-től történik. Már korábban is vezették az izraelita anyakönyveket 1851-től, de rendezetlenül össze vissza. Előtte is szórványosan előfordulnak zsidó anyakönyvek, illetve izraelita vallásúakat más felekezetenél anyakönyveztek (pl. katolikusoknál).

Logikusan építette fel az előadását, felsorolva a kutatáshoz használható forrásokat sorrendben:

- Helynévtárak
- Frojimovics : Magyarországi zsidó anyakönyvek <http://www.iajgs.org/blog/about/about-iajgs/> letölthető
- JewishGen <http://www.jewishgen.org/>, a MACSE Bartok Béla úti helységében szabadon teljes körűen kutatható
- zsidó lexikon <http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/>
- névváltoztatások MACSE <http://www.macse.hu/society/nevvaltoztatások.php>
- sírkövekről leolvasható adatok. Egy brooklyni cég adományokból foglalkozik a zsidó temetők rendbehozatalával, körbekerítésével. A szám-lakat nyitásához héberül vannak a számok, úgyhogy ehhez ismerni kell a héber számokat, ha nem akarunk kerítést mászni.
- Hazánkban 1970-től elektronikusan megvannak adatbázisban az anyakönyvek. Adatvédelmi okokból élő személy keresése esetén üzenetet küldenek a keresett személynek, és csak abban az esetben adják ki az adatot, ha az illető erre engedélyt ad. BM NYHÁT http://www.kekkh.gov.hu/hu/adatszolgáltatás_kapcsolatfelvetel#hol
- Kivándorlások. A csúcspont 1905-ben volt, amikor egy évben 250 ezer személy emigrált főként Kelet-Magyarországról és a Felvidékről főként az USA-ba
- Counted Remnant regiszter. 1946-ban összeírták a túlélő zsidó személyeket Budapesten. Régen fent volt az interneten, sajnos levették. A Zsidó Családkutató Központ könyvtárában Wesselényi u 7-ben www.milev.hu megtekinthető egy agyonolvasott gépelt változata.

- Hagyatéki anyagok az önkormányzatoknál találhatóak. Az új törvény szerint ingatlanra vonatkozóan 15 évig ingóságokra vonatkozóan 5 évig lehet keresetet benyújtani.
- Összeírások. 1848-ban írták össze az izraelita vallásúakat. Megmaradt pár vármegyében, helységben az 1867-es összeírás, ami hasznos lehet zsidó családfakutatásnál, hiszen 1851 előtt nincsenek rendszeresen vezetett zsidó anyakönyvek, és így ez komoly segítség a kutatáshoz.

Ezt követően az előadó több tanulságos kutatását mesélte el, ahol egy-egy apró jel, emléktörredék segítette a sikeres kutatáshoz. Többször a kutatásai során zsákutcába került, de erre a válasza „soha ne adjuk fel!”

Rapaport Gábor, Probate Research Hungary – Magyar Örökös Kutató Iroda: Örökös kutatáshoz alkalmazott genealógia

Rapaport úr a Magyar Örökös Kutató Iroda <http://www.probatehungary.com/index.php?lang=hu> részéről tartotta meg előadását. Ismertette az örökléssel kapcsolatos régi és nem régen megjelent rendelkezést. 2014 március 15.-e előtt, ha nincs leszármazott az apa vagy anya illetve a lemenő ágaikról leszármazottak az örökösök. Az új rendelkezés szerint az öröklés dédszüligig megy vissza, tehát onnan a lemenő ágakon szereplő személyek örökölhetnek. Kutatásaik során használják a MACSE adatbázisait, a választási jegyzőkönyveket (1954 az utolsó), a lakásjegyzékeket 1960-ig. Országoként ismertette a kutatók és közjegyzők együttműködési viszonyát, a kutatási korlátokat. USA-ban a formalitásokkal kevésbé törődnek, Franciaországban jó az együttműködés. Angliában a személy azonosításához 3 hónapnál nem régebbi közüzemi számlát kérnek be. Kanadában nehéz az ügyintézés a család engedélye is szükségeltetik. A Magyar Nemzeti Vagyonkezelőnél rendszeresen perbe kell menni az öröklés jogosságának érdekében.

Kohut Sára, Magyar Nemzeti Levéltár: A Kárpát-medencei anyakönyvi kataszter adatbázisa

Kohut Sára a MNL anyakönyvi csoportból előadta a már többször különböző konferenciákon elhangzott mormon mikrofilmzésnek, és az anyakönyvek digitalizálásának történetét. Ismertette az általuk elkészített anyakönyvi kataszter adatbázist, ami lehetővé teszi, hogy szinte pillanatok alatt a keresett helység anyakönyveit megtalálhassuk. A keresésre megjelent ablakon nemcsak a helységhez tartozó anyakönyvek adatait kapjuk meg, hanem a helységre vonatkozó esetleges másolható történet anyakönyvezés adatait is. Megadja a FS filmszámot is! Előadásában jelezte, hogy a digitalizált anyakönyvek internetre kerülésének a kérdése még nem dőlt el.

Mint genealógiával évek óta foglalkozó családfakutató kérdéseket tettem fel. Kohut Sára becsületére legyen mondva kérdéseimre érdemben válaszolt. (köszönetem érte, korábbi ilyen kérdéseimet az előadók vagy meg se értették, vagy nagyon is megértették, és másra válaszoltak).

Miután jeleztem, hogy a családfakutatók széles tömege örömmel venné az egyházi anyakönyvekhez való interneten történő hozzáférést, megkérdeztem, hogy ehhez mit szól a Katolikus Egyház. Január végén az egyházak levéltári képviselőinek részvételével megbeszélést folytattak, ahol felmerült az a kérdés, hogy az anyakönyvek vajon magániratoknak, vagy köziratoknak számítanak. Hiszen az Egyház magántulajdonának tekinti az egyházi anyakönyveket. Sajnos a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság képviselője nem vett részt a megbeszélésen.

Jeleztem, hogy ezzel a MNL egy kicsit elkésett, hiszen a püspökségeknél folyik a digitalizálás, eszközöket vásároltak, munkatársakat alkalmaznak, tehát jelenleg már nagyon is ellenérdekeltek. Az előadó az anyakönyvek lényegesen jobb minőségét hozta fel a kettős hozzáférés magyarázataként. A MNL a felső hatóságaihoz fordult ebben a kérdésben. Az előadó szerint óriási a családfakutatók részéről a nyomás a levéltárak felé, rengeteg levelet, E mailt, telefonhívást kapnak, és nem rajtuk múlik az interneten való kutatás lehetősége. A katolikus levéltárakat képviselő, Vajk úr ellenvéleménnyel élt a megbeszélésen, az evangélikus egyház lassan befejezi, és folyamatosan hozzáférhetővé teszi az anyakönyveket az interneten, a református egyház - már szervezeti felépítése miatt is - az egyes területi levéltárainak a kezébe adja a döntést. Éppen ezen a konferencián értesültem, hogy izraelita egyház (neológ) is készül feltenni az internetre az anyakönyveket.

Mivel az anyakönyvek újabb korlátozása nem volt témája az előadásnak ezzel kapcsolatos kérdéseimet majd egy másik alkalommal tervezem feltenni.

A konferencia Workshop-okon folytatódott.

Két ilyenem vettem részt:

Tornyos Zsuzsanna: A nagymama héber neve... Bevezetés a héber paleográfia rejtelseibe

Tornyos Zsuzsanna a levéltár igazgatója 45 perc alatt megpróbált minket a héber paleográfia rejtelseibe beavatni, sőt kedvesen felajánlotta, hogy a nyit az olvasás gyakorlására a facebook-on az előadásán résztvevők számára egy csoportot, ahol hetente megoldandó feladatokat fogunk kapni. Számomra azért volt hasznos ez a „tanulj meg könnyen gyorsan héberül olvasni”, mert egy alkalommal bolyongtam a Kozma utcai zsidó temetőben, és mivel a parcella számok héberül vannak kiírva nem tudtam elolvasni, és sikertelen lett a látogatásom. Most tudtam meg, hogy a számokat héberül betűkből rakják össze. Megpróbálom majd a mai 5777-es évet összerakni.

Bacsikai Sándor: Ortodox családok

Ez az előadás gyakorlatilag egy foglalkozássá alakult át, ahol az előadót kérdések tömegével halmoztuk el. Bacsikai Sándor eretzhagar@gmail.com magán szorgalomból járja a Kárpát-medencét az ortodox zsidók nyomait kutatva. Még élő személyek visszaemlékezéseit rögzíti, adatokat gyűjt, temetőket látogat. Sok hasznos információval látott el minket:

- Ha az ortodox anyakönyvekben szeretnénk kutatni a Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitközségnél http://www.maoih.hu/?page_id=95&lang=hu Rózsa Tamáshoz kell fordulnunk, aki biztosíthatja nemcsak az anyakönyvekhez, hanem a Mohel könyvekhez is a hozzáférést. Ezeket nem mikrofilmezték, nem digitalizálták eddig, és csak náluk érhető el.
- könyveket javasolt a kutatáshoz Schwarz Zsigmond: Nagyok dolga I-IV 1941-ig nevek, Schuler pozsonyi mohel könyve, Künstlicher?,
- Beszél az ortodox egyház jelenlegi helyzetéről, zsinagógáiról, temetőiről, oktatási helyeiről
- az egyházi anyakönyveket a mai napig vezetik, ahol a többi vallás bejegyzéseihez képest a rabbi több adatot ír be. Utóbbi időben a neveket héberül is szerepeltetik.
- több anyakönyv Izraelbe került, hiszen ha egy helységben megszűnt az anyakönyvezés és a rabbi alijázott, lehet, hogy magával vitte (vihette?) az anyakönyveket. Volt olyan is hogy levelekben egyenként küldték el a helység anyakönyvi lapjait Izraelbe.